

ΜΕΛΕΤΕΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

ΤΗΣ 13ης ΕΤΗΣΙΑΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗΣ
ΤΟΥ ΤΟΜΕΑ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

7 - 9 Μαΐου 1992



STUDIES
IN GREEK LINGUISTICS

PROCEEDINGS OF THE 13th ANNUAL MEETING
OF THE DEPARTMENT OF LINGUISTICS
FACULTY OF PHILOSOPHY
ARISTOTLE UNIVERSITY OF THESSALONIKI

7 - 9 May 1992

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1992

Σίμος Π. Γραμμενίδης

ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟΥΣ ΕΝΔΕΙΚΤΕΣ
"ΕΔΩ" - "ΕΚΕΙ"

Résumé

Notre objectif dans ce travail est l'étude des deictiques spatiaux du grec moderne "εδώ" et "εκεί". Lors de notre étude nous avons constaté que le critère de la "distance" n'est pas suffisant pour la définition du statut de la notion de l'espace dans le langage. Après avoir, donc, adopté la théorie des opérations énonciatives de A. CULIOLI il ressort que: a) pour l'étude de la deixis spatiale il faut considérer la localisation comme synonyme de l'opération de repérage et non dans sa connotation topographique. b) "Εδώ" est un marqueur opération d'identification, tandis que "εκεί" un marqueur d'une opération de différenciation. c) La localisation du de locuté implique un préconstruit, dans le sens que l'extraction d'une occurrence d'une classe X, présuppose la construction de la classe en question.

Στόχος μας σ'αυτήν την εργασία είναι η μελέτη των λειτουργιών των ενδεικτών "εδώ" και "εκεί".

Είναι γνωστό πως, σύμφωνα με τις υπάρχουσες γραμματικές συγκαταλέγονται στην κατηγορία των επιρρημάτων που δηλώνουν τον τόπο, μια κατηγορία πολύ γενική που δε προηλώνει με σαφήνεια, κατά τη γνώμη μας, τις διεργασίες που η χρήση τους σηματοδοτεί.

Ωστόσο πριν από οποιαδήποτε προσπάθεια ανάλυσης των λειτουργιών τους θεωρούμε σκόπιμο τον προσδιορισμό της έννοιας του τόπου μέσα στο λόγο. Πρόκειται βέβαια για ένα τεράστιο θέμα, γι'αυτό και το ενδιαφέρον μας θα περιοριστεί στα δύο παρακάτω ερωτήματα:

- α) πώς η σχέση του τόπου με το χρόνο;
- β) πώς προσδιορίζεται ο τόπος μέσα στη γλωσσική διαδικασία;

A. Η σχέση τόπου και χρόνου.

Σύμφωνα με τη θεωρία των φραστικών διαδικασιών του A. CULIOLI, ο τόπος και ο χρόνος κατέχουν μία κεντρική θέση στις διεργασίες για τη σύσταση ενός εκφωνήματος και αυτό γιατί αποτελούν μια από τις βασικές παραμέτρους για τον ορισμό του συστήματος των επισημαστών (repères) <1>.

Είναι δεδομένο, λοιπόν, πως η έννοια του τόπου, όπως συνδεμένη με την εκφορά του λόγου, όπως επίσης και με τον ομιλητή -εξαιτίας της ανθρωποκεντρικότητας της γλώσσας-, αποτελεί τη βάση για τη δημιουργία της γλωσσικής διαδικασίας.

Βλέπουμε ακόμη πως η έννοια του τόπου είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με αυτήν του χρόνου <2>. Δεν είναι τυχαία άλλωστε η ύπαρξη εκφράσεων όπως οι "à partir de", "en", "depuis", στα γαλλικά, "for", "till", "since" στα αγγλικά ή ακόμη "μέχρι", "έως" στα ελληνικά, που ανάλογα με το γλωσσικό περιβάλλον δηλώνουν τόπο ή χρόνο. Η έννοια της λεξικής ρηματικής όψης (aspect lexical) ερμηνεύεται επίσης μέσα από τον τόπο. Μάλλον λόγια όταν μιλάμε για διαρκή (π.χ. διαβάζω), στατική (π.χ. πιάνω) ή ενερgetική (π.χ. αρχίζω) ρηματική όψη (aspect duratif, ponctuel, inchoatif) ενός ρήματος, οι διαδικασίες ορίζονται με βάση έναν γραμμικό άξονα.

Ωστόσο η έννοια του τόπου παρουσιάζεται πολύ πιο σύνθετη από αυτή του χρόνου <3>. Ο χρόνος είναι μονοδιάστατος και τείνει προς μία κατεύθυνση. Ο τόπος αντίθετα ερμηνεύεται με βάση ένα τρισδιάστατο σύστημα του οποίου οι βασικοί παράμετροι είναι:

- 1) ο κάθετος άξονας <πάνω/κάτω> (l'axe vertical)
- 2) η μετωπική <μπρος/πίσω> και η πλευρική/πλευρική κατεύθυνση <δεξιά/αριστερά> (les directions frontale et laterale)

Η περιγραφή επίσης του τόπου από τη γλώσσα περιέχει μία ορισμένη σχετικότητα, μιάς και δεν υπάρχουν λέξεις των οποίων η σημασία δηλώνει μία συγκεκριμένη απόσταση. Δεν υπάρχουν δηλαδή στις φραστικές γλώσσες εκφράσεις που

να δηλώνουν, παραδείγματος χάρι, ότι η απόσταση ανάμεσα σε δύο αντικείμενα είναι μικρότερη ή μεγαλύτερη από ένα μέτρο.

B. Ο προσδιορισμός του τόπου στη γλωσσική διαδικασία.

Ποιά τα κριτήρια, λοιπόν, που πρέπει να υιοθετηθούν για τον ομοιογενή ορισμό του τόπου μέσα στη γλώσσα;

Σύμφωνα με την υπέρχουσα βιβλιογραφία (FILLMORE-1975, VANDELOISE-1986-) όταν η γλώσσα εντοπίζει μία ενότητα μέσα στο χώρο, έχουμε τη δημιουργία μίας σχέσης ανάμεσα σε δύο όρους στην οποία ο ένας είναι πιο γνωστός από τον άλλον. Ο όρος του οποίου η θέση είναι πιο γνωστή, πιο εμφανής, πιο σταθερή αποτελεί την πηγή (site) αναφοράς της σχέσης, ενώ ο όρος που πρέπει να προσδιοριστεί αποτελεί τον στόχο (cible). Η πηγή μάλλον λόγια, αποτελεί μία οντότητα με ορισμένο προσανατολισμό ως προς τις διαστάσεις πάνω/κάτω, μπρος/πίσω και δεξιά/αριστερά και μπορεί πολλές φορές να είναι ο ίδιος ο ομιλητής.

Ετσι αντιπροσθένται συνήθως δύο συστήματα: α. **ένα απόλυτο σύστημα**, όπου οι τοπικές σχέσεις ερμηνεύονται με βάση τους άξονες (παραμέτρους) ενός σημείου που θεωρείται σαν πηγή,

παραδείγματα: 1) Άφησα το αυτοκίνητο μπροστά στο στάδιο.

β. **ένα ενδεικτικό σύστημα**, όπου οι σχέσεις ερμηνεύονται με βάση τη θέση που κατέχει ο ομιλητής την στιγμή της ομιλίας,

παραδείγματα: 2) Το εστιατόριο είναι εδώ κοντά.

Στην περίπτωση των ενδεικτών εδώ/εκεί, σύμφωνα με το λεξικό του ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ, το "εδώ" δηλώνει κάτι που βρίσκεται κοντά στον που μιλάει, και το "εκεί" κάτι που είναι μακριά. Ωστόσο θεωρούμε πως στην περίπτωση της δείξης, η υιοθέτηση "της θέσης του ομιλητή" και κατεπέκταση της απόστασης σε κριτήριο για τον ορισμό του τόπου δεν ικανοποιεί στο βαθμό που θα θέλαμε.

Πιό συγκεκριμένα, αν η "θέση που κατέχει ο ομιλητής" αρκεί για να δικαιολογήσουμε τη χρήση των "εδώ" και "εκεί" στο παρακάτω εκφώνημα:

3) Ποσό θέλεις να καθήσουμε? **Εδώ** ή **εκεί**;

δε συμβαίνει το ίδιο και για το εκφώνημα:

4) -Ασ χολήσου βρε Μανόλη. Βοήθησε με. **Αν** δεν διελυκάνω τα εγκλήματα, θα με μεταθέσουν. Και θα πεθάνω αν φύγω από **εδώ**.

όπου το "εδώ" δηλώνει ένα χώρο πολύ μεγαλύτερο από αυτόν που κατέχει ο ομιλητής τη στιγμή της εκφοράς του λόγου, ένα χώρο που περιλαμβάνει και τον συνομιλητή.

Ακόμη η μη τοπική χρήση του "εδώ" σε εκφράσεις όπως η "εδώ και λίγες μέρες" ή η "απο δω και πέρα" καταστούν πιο φανερά την αδυναμία εξήγησης των λειτουργιών τους με βάση το κριτήριο που προαναφέραμε.

Αν λάβουμε άλλωστε υπ' όψη μας τη θέση του **BENVENISTE** (μεταφράζω): "δε χρησιμεύει σε τίποτα το να ορίσουμε τα τοπικά επιρρήματα και τις δεικτικές αντωνυμίες σαν ενδείκτες, αν δε προσθέσουμε ότι η δείξη είναι ταυτόχρονη της στιγμής της ομιλίας που φέρει την ένδειξη του προσώπου" <4>, μπορούμε να θεωρήσουμε πως η αναφορά στη θέση ή ακόμα στον χώρο που κατέχει ο ομιλητής -όπως γίνεται στις περισσότερες μελέτες πάνω στο τόπο- δεν ικανοποιούγ.

Αναφορικά με τις μελέτες πάνω στον τόπο, παρατηρούμε επίσης πως ο όρος "εντοπισμός" (localisation), που τόσο πολύ χρησιμοποιείται, είναι προβληματικός από τη στιγμή που χρησιμοποιείται τοπογραφικά.

Απο τη μεριά μας πιστεύουμε πως για τη μελέτη της σχέσης μεταξύ του ομιλητή και του τόπου θα ήταν σκόπιμο να θεωρήσουμε:

α. ότι κάθε τοπική σχέση είναι μία διεργασία επισημάνσης μεταξύ δύο όρων -στην περίπτωση των ενδεικτών επισημαντής είναι ο ομιλητής-,

β. ότι ο εντοπισμός πρέπει να εκληφθεί σαν συνώνυμο της επισημάνσης, σαν διεργασία λοιπόν και όχι στη μεταγλωσσική του συνδήλωση <5>.

Με βάση τα παραπάνω μπορούμε να παραμερίσουμε το κριτήριο της απόστασης γιά τον ορισμό των λειτουργιών των "εδώ" και "εκεί" και να εκλάβουμε -όπως κάνει η ΡΕΑ ΔΕΛΒΕΡΟΥΔΗ <6> για τα "αυτός" και "εκείνος" - το "εδώ" σαν διενεργητή τούττισης και το "εκεί" σαν διενεργητή διαφοροποίησης.

Είναι χαρακτηριστικό άλλωστε το γεγονός ότι το "εδώ" και το "εκεί" είναι συμβατά με το ρήμα "έρχομαι" το οποίο ορίζει την μετακίνηση προς το χώρο που βρίσκονται ο ομιλητής ή ο συνομιλητής τη στιγμή της εκφοράς του λόγου. Αντίθετα στην περίπτωση του "πηγαίνω", μόνο το "εκεί" είναι συμβατό και αυτό γιατί το συγκεκριμένο ρήμα ορίζει την μετακίνηση προς ένα χώρο διαφορετικό αυτού της στιγμής της ομιλίας.

Γ. Γενικά Χαρακτηριστικά των "εδώ" και "εκεί".

1) Οι ενδείκτες "εδώ" και "εκεί" αποτελούν ένα διπολικό τοπικό σύστημα, γιά τον προσδιορισμό του οποίου η βασική παράμετρος είναι το "εγώ". Ετσι μπορούμε να τους θεωρήσουμε ως διενεργητές που εντοπίζουν το συντακτικό υποκείμενο μέσα στον χώρο της περίπτωσης επικοινωνίας.

2) Αντλούν τη σημασία τους ή μέσα από την εκφορά του λόγου (στην περίπτωση της δείξης) ή ακόμη από το γλωσσικό περιβάλλον μέσα στο οποίο βρίσκονται (στην περίπτωση της αναφοράς).

3) Είναι από εκείνους τους τοπικούς ενδείκτες που η σημασία τους δεν εγκλείει την έννοια της κατεύθυνσης.

4) Η θέση τους μέσα στη φράση δεν είναι σταθερή. Ετσι μπορούμε να τα συναντήσουμε στο τέλος ή στη μέση ενός εκφωνήματος,

παραδείγματα:

- 5) Είσοι μέρες **εδώ**; Γιατί δεν έχει άλλες κρατούμενες.
 6) Δε γέρασεε γιατί έζησε το όνειρο μας **κει** που ήσουν.

ή ακόμα στην αρχή,

παραδείγματα:

- 7) **Εδώ** είναι το μετρό σου.
 8)-Σ' αυτό το ξέψωτο που σε είχα όνειρα **παράξενα**.

Στην τελευταία περίπτωση οι ενδείκτες είναι αυτοί που οργανώνουν το εκφώνημα. Μόλλα λόγια, ορισμένο, είτε από την επικοινωνική κατάσταση (παραδείγμα 7), είτε ακόμα από το γλωσσικό περιβάλλον (παραδείγμα 8), λειτουργούν ως ο συστατικός επισημαντής (repère constitutif) από τον οποίο ο αρχικός όρος (le terme de départ) καθώς και όλη η κατηγορηματική σχέση (relation predicative) επισημαίνονται.

Δ. ΔΕΙΤΟΥΡΓΕΙΕΣ.

Έχοντας υιοθετήσει ως αρχή πως κάθε τοπική επισημάνση ή ακόμα κάθε τοπικός εντοπισμός πραγματοποιείται σε σχέση με τον ομιλητή θα προσπαθήσουμε να μελετήσουμε τις πιθανές ενότητες που μπορούν να επισημανθούν μέσα στη σχέση:

X ε Y

(όπου X η ενότητα που πρέπει να επισημανθεί, ε ο διενεργητής εντοπισμού και Y ο επισημαντής).

1. Εντοπισμός του ομιλητή.

Στον ενθό λόγο οι "εδώ" και "εκεί" είναι συμβατοί με το πρώτο πρόσωπο και στις περισσότερες περιπτώσεις τα εκφωνήματα βρίσκονται στον εναστώτα.

Το "εδώ" δηλώνει μια σχέση ταύτισης ανάμεσα στον χώρο της εκφοράς του λόγου και στο χώρο του εκφωνήματος.

παραδείγματα:

- 9) Δεν το κοινάω από **δω**.
 10) Δες να μείνω **εδώ** για μια ζωή;

Στην περίπτωση της αναφοράς, το "εδώ" αντλεί τη σημασία του μέσα από μία επιρρηματική ψρόση που ακολουθεί.

παραδείγματα: 11) **Εδώ**, μέσα στη στέπα, δεν έχω τίποτα δικό μου.

Χωρίς εξάλλου αυτήν την επεξήγηση θα υπήρχε κίνδυνος παρενόησης, μιάς και το εκφώνημα "εδώ" δεν έχω τίποτα δικό μου" θα μπορούσε να ερμηνευτεί με πολλούς τρόπους.

Η μελέτη του "εκεί" παρουσιάζεται πιο σύνθετη μέσα στη διαδικασία του εντοπισμού και αυτό γιατί η υιοθέτηση του από τον ομιλητή προϋποθέτει μία διπλή διεργασία. Από τη μία δηλαδή ταυτίζεται στο χώρο που δηλώνει και από την άλλη διαφοροποιείται ως προς τον ομιλητή. Ετσι μπορεί να εξηγηθεί το γεγονός ότι τις περισσότερες φορές το "εκεί" είναι αναφορικό σε αντίθεση με το "εδώ" που λειτουργεί σαν ενδείκτης.

παραδείγματα: 12) Στη Θεσσαλονίκη είχα τις αναμνήσεις μου. **Εκεί** είχα γνωρίσει τη μεγαλύτερη εστυχία και τη μεγαλύτερη δαστυχία.

Παρατηρούμε ακόμη πως η διαφοροποίηση, πολλές φορές δε περιορίζεται σε τοπικό επίπεδο, αλλά προεκτείνεται και στο χρονικό. "Είχα" και "είχα γνωρίσει" όντως σε παρελθοντικούς χρόνους δηλώνουν ότι βρίσκονται σε σχέση ρήξης με το χρόνο εκφοράς του λόγου.

2. Εντοπισμός του συνομιλητή.

Σ' αυτήν την περίπτωση μπορούμε να έχουμε δύο ειδών καταστάσεις επικοινωνίας, ανάλογα με το αν οι πρωταγωνιστές βρίσκονται στον ίδιο χώρο ή σε διαφορετικό,

όπως π.χ. κατά τη διάρκειά μιας τηλεφωνικής επικοινωνίας στην περίπτωση ενός τηλεφωνικής επικοινωνίας ή ακόμη στην περίπτωση ενός γραπτού μηνύματος (αντιτίθεται μάλιστα της μοιρασμένης επικοινωνίας όπου υπάρχει ισοδυναμία), υπάρχει, σύμφωνα με τον FILLMORE <7>, μετατόπιση ανόμοια στην κωδικοποίηση και την αποκωδικοποίηση του τύπου (encoding and decoding space) και η διεργασία της επισήμανσης πραγματοποιείται ως προς τον αποκωδικοποιημένο τύπο.

παράδειγμα: 13) Για τα λεφτά δε τα βιάζομαι, άστα στη γενεύη μου τα περνάς στο λογαριασμό μου **εκεί**.

3. Εντοπισμός του τρίτου προσώπου.

Πιστεύουμε ότι αυτή η περίπτωση είναι η πιο σύνθετη και αυτό γιατί ο εντοπισμός εδώ εγκλείει την ύπαρξη μίας τυπικής προϋπόθεσης (precondition).
Εστω το εκφώνημα:

14) **Εδώ** είναι το δωμάτιό σου."

Όπως ήδη αναφέραμε το "εδώ" λειτουργεί σαν διενεργητής ταύτισης και στο συγκεκριμένο παράδειγμα εντοπίζει "το δωμάτιο". Ωστόσο για την ταύτιση του "το δωμάτιο" στον ομιλητή και για την επικύρωση της κατηγορηματικής σχέσης, πρέπει πρώτα να θέσουμε τη σχέση "υπάρχει ένα δωμάτιο". Μόλλα λόγια πριν την επιλογή μίας εμφάνισης της τάξης "δωμάτιο", πρέπει πρώτα να θεωρήσουμε αυτήν την ίδια την τάξη.

Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση της αναφοράς μόνο που εδώ το κτίσιμό της τάξης είναι εκπροσωπούμενο.

παράδειγμα:

15) **Κάτω** από την κληματαριά ήτανε στημένο ένα σαγιόγιο τραπέζι. **Εκεί** πολλές φορές, τις ζεστές καλοκαιριάτικες νύχτες φέρνανε τα φαγητά μας κι όποιος ερχότανε έτρωγε χωρίς να ρωτήσει τίνας είναι το φαί.

Ανακεφαλαιώνοντας λοιπόν, θα λέγαμε ότι:

- 1) Η υιοθέτηση της απόδοσης σαν κριτήριο για τη μελέτη του τύπου δεν είναι ικανοποιητική. Έτσι η μελέτη της τυπικής δείξης προϋποθέτει ότι ο εντοπισμός πρέπει να εκληφθεί σαν συνώνυμο της επισήμανσης, σαν διεργασία λοιπόν και όχι στην τοπολογική του συνδήλωση.
- 2) ο ενδείκτης "εδώ" λειτουργεί σαν διενεργητής ταύτισης, ενώ ο ενδείκτης "εκεί" σαν διενεργητής διαφοροποίησης.
- 3) ο τυπικός εντοπισμός του τρίτου προσώπου εγκλείει την ύπαρξη μίας τυπικής προϋπόθεσης.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ.

* Η εργασία αυτή χρηματοδοτήθηκε από το Ι.Κ.Υ.

** Τα παράδειγμα που αναφέραμε αποτελούν μέρος ενός γλωσσικού υλικού που βασίζεται στα μινιστορήματα: "Το τρίτο στεφάνι" του Κ. Ταχτή, "Η αρραβωνιαστικιά του Αχλλέα" της Α. Ζέη, "Ο Υπνοβάτης" της Μ. Καραϊάκου.

<1> Πρόκειται για τον καταστασιακό επισημαντή-πηγή της εκφοράς, τον επισημαντή του γεγονότος της έκφρασης (locution) και τον επισημαντή του γεγονότος στο οποίο αναφέρεται ο ομιλητής, οι οποίοι επισημαίνουν μια "λέξις" (όπου "λέξις" σύνδεση ανάμεσα σε μία φόρμα και ένα περιεχόμενο).

Η θεωρία που προτείνει ο Α. CULIOLI προσπαθεί να εξηγήσει τον τρόπο παραγωγής ενός εκφωνήματος από τον ομιλητή.

"Μιλώ" εδώ σημαίνει:

- 1.- συνδέω μία φόρμα μ'ένα γνωστικό περιεχόμενο (δημιουργία μίας "λέξης"),
- 2.- ιεραρχώ τη "λέξις" προσδιορίζοντας το στοιχείο γύρω από το οποίο θα οργανωθεί το εκφώνημα (στάδιο της κατηγορηματικής σχέσης),
- 3.- επισημαίνω τέλος την κατηγορηματική σχέση ως προς την κατάσταση εκφοράς του λόγου.

<2> O LYONS (1978 σελ. 338) αναφέρει χαρακτηριστικά τις εργασίες των ANDERSON, MILLER & JHONSON-LAIRD για τους οποίους, καθώς η τοπικότητα είναι στο κέντρο της ανθρωπικής γνώσης, οι τοπικές εκφράσεις είναι θεμελιώδους σημασίας σε γλωσσολογικό επίπεδο και χρησιμοποιούν σαμοντέλο στις άλλες εκφράσεις. O A. CULIOLI (1977 σελ. 45) υποστηρίζει πως "Spatio-temporel veut dire qu'il n'y a pas d'origine T sans qu'il y ait en même temps nécessairement, un lieu".

<3> O J.P. DESCLES (1976 σελ. 12) σημειώνει για τη σχέση ανώμεσα στους χρονικούς και τοπικούς ενδείκτες: "Les deictiques *aujourd'hui*, *hier* (*demain*), *une fois* s'opposent aux deictiques *ici*, *là-bas*, *ailleurs* en entretenant des relations, car *ici* implique *aujourd'hui* comme montre l'exemple: *Jean était ici* que l'on peut gloser par: *Jean était là où je* (énonciateur *5b* (JE)) *mais maintenant* (T= To) et non par *Jean était là où je* (énonciateur *5b* (JE)) *me trouvais hier* (T=To). Par contre *Jean était là-bas* peut être glosé par soit: *Jean était là où tu* (co-énonciateur *5i* (TU)) *est maintenant* (T=To), soit *Jean était là où tu étais hier* (T=To).

<4> BENVENISTE, E. (1956), σελ. 253.

<5> H GUILLEMIN-FLESCER (1981, σελ. 458) ορίζει ως εξής τη διεργασία του εντοπισμού: "localisation: terme que nous utilisons comme synonyme de repérage, c'est-à-dire relation construite entre un terme repère et un terme repéré ou localisé, afin de différencier plusieurs types de repérage."

<6> ΔΕΑΒΕΡΟΥΔΗ, P. (1990), σελ. 121.

<7> FILLMORE, C.J. (1975), σελ. 40.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

BENVENISTE E. (1966) Problèmes de linguistique générale II, Paris: Gallimard.

DESCLES J.-P. (1976) Représentation Formelle de quelques deictiques français, Pitfall n°22 D.R.L. Paris VII.

ΔΕΑΒΕΡΟΥΔΗ P. (1991) La notion de "sujet" et sa réalisation dans l'énoncé en grec moderne et en français, Thèse de doctorat, Paris VII.

ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ Δ. (1959) Νέον Δεξικόν Ελληνικής Γλώσσας.

FILLMORE, C.J. (1975) Santa Cruz lectures on Deixis, Indiana University Linguistics club.

GUILLEMIN-FLESCER J. (1981) Syntaxe comparée du français et de l'anglais. Problèmes de traduction, Paris: Ophrys.

VANDELOISE C. (1986) L'espace en français, Paris: Seuil.

Δέξεις-κλειδιά: τοπικός εντοπισμός, τόπος/χρόνος, διεργασία επισήμανσης, δείξη/αναφορά, τυπική προνοθέση.